

บทคัดย่อ

กวีนิพนธ์กับจิตรกรรมและประติมากรรมแบบเอกซเพรสชันนิสม์มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกันทั้งในเรื่องช่วงระยะเวลาประมาณยี่สิบปีในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (ค.ศ. 1905-1925) และแหล่งที่มาของแนวคิด คือการนำเอาความจริงในสังคมสมัยใหม่ด้านที่ไม่น่าชื่นชมนักมาเปิดเผย วิพากษ์วิจารณ์ โดยมุ่งให้มนุษย์เลิกเห็นแก่ตัว กลับมารักเพื่อนมนุษย์ ประดุจพี่น้อง แก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกันคือ ความน่าเกลียด จุดเสื่อมของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ความแปลกประหลาด ความทุกข์ทรมาน ความหวาดกลัวและความตาย โดยแสดงออกด้วยรูปแบบและลักษณะที่รุนแรง ก้าวร้าว น่าอัศจรรย์ ในบรรยากาศเพื่อฝัน พุ้งซ่าน ลึกลับ และผิดรูปผิดร่างราวกับฝันร้าย

Abstract

Expressionist poetry, painting and sculpture are comparable in terms of the time they flourished (the first two decades of the 20th century: 1905-1925) and their origins. The expressionists expose the unpleasant sides of the modern society and criticize it for its selfishness calling for brotherhood of man. Whatever the art forms are, the themes of the expressionists deal with ugliness, the decline of things in nature, perversity, suffering, fear and death. Expression of these themes can be violent, aggressive and amazing in the form of mysterious, distorted and nightmarish fantasy.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กวีนิพนธ์กับจิตรกรรมและประติมากรรม แบบเอกซเพรสชันนิสม์ Expressionism in Poetry, Painting and Sculpture

พูนศรี เกตุจรูญ*

1. กวีนิพนธ์กับจิตรกรรม และประติมากรรมแบบเอกซเพรสชันนิสม์ (Expressionism)

วรรณกรรมเอกซเพรสชันนิสม์ เกิดขึ้นในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1910 ถึง 1928 เป็นปฏิกิริยาต่อต้าน การที่คนทั่วไปไม่เห็นคุณค่าของวรรณคดีเมื่อเกิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม เริ่มจาก ละครเอกซเพรสชันนิสม์ของเยอรมันก่อน แล้วจึงกระจายไปทั่วยุโรปโดยได้รับอิทธิพลจากงานด้านละคร และนิยายของออกุสต์ สตรินด์เบิร์ก (August Strindberg)¹ ทางด้านจิตวิทยา วรรณกรรมเอกซเพรสชันนิสม์ ก็ได้รับอิทธิพลจากงานของฟรอยด์ และยุง (Jung) ว่าด้วยความคิดเกี่ยวกับสภาพจิตใจของมนุษย์ ซึ่งแม้แต่ คนปกติธรรมดา บางครั้งก็อาจมีลักษณะผิดปกติเกิดขึ้นในใจได้ บางครั้งก็แสดงอารมณ์ที่ไม่อาจเข้าใจได้ว่าเป็น อะไร นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากลัทธิมาร์คซิสต์ด้วย ซึ่งเป็นลัทธิที่มองปัญหาสังคมในแง่ของกลุ่มชน มากกว่าปัจเจกบุคคล นักเขียนเอกซเพรสชันนิสม์พยายามกำจัดตัวละครที่เจาะจงเฉพาะบุคคลออกไป และ มักเรียกดตัวละครของเขาเป็นกลุ่มๆ

ลักษณะเด่นของงานวรรณกรรมแบบเอกซเพรสชันนิสม์ คือการนำเอาความจริงในสังคมสมัยใหม่ ด้านที่ไม่น่าชื่นชมนักมาเปิดเผย วิพากษ์วิจารณ์ด้วยถ้อยคำที่มีพลังในการสื่อความหมาย เป็นการแสดงออก ทางภาษา ในรูปของความอัศจรรย์ บรรยากาศเพื่อฝัน แปลกประหลาด และฟุ้งซ่าน “การกระทำในเรื่อง ตูราวกับจะฝันร้าย ทุกสิ่งทุกอย่างบิดเบือน ผิดรูปผิดร่างไปหมด”² และเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้น นักเขียน กลุ่มนี้จึงเลือกใช้ “ถ้อยคำที่มีความหมายรุนแรงและแข็งแกร่ง”³ ซึ่งเข้ากับแนวความคิดในวิถีชีวิตของ

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย

¹ คณาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ *วิถีพัฒนาการวรรณกรรมตะวันตก* หน้า 426 (บทนี้ รศ.ณพนมณวล โอเจริญ เป็นผู้เขียน)

² อังแล้ว

³ มุสตี ศรีเชียว และคณะ *ประวัติวรรณคดีเยอรมันเบื้องต้น* หน้า 103

มนุษยสมัยใหม่ จุดประสงค์หลักของนักเขียนกลุ่มนี้ก็คือ “มุ่งจะให้มนุษย์เลิกเห็นแก่ตัว แต่ให้เห็นแก่ประโยชน์ของชนชาติตน และให้กลับมาเห็นอกเห็นใจรักใคร่เพื่อนมนุษย์ในโลกด้วยกันประดุจพี่น้อง”⁴ ในด้านกวีนิพนธ์ เราควรรู้จักหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ขนาดใหญ่เล่มหนึ่งของกรีกกลุ่มนี้ที่ชื่อว่า “รุ่งอรุณของมนุษยชาติ” (Menschheitsdämmerung ค.ศ. 1920)⁵ กรีกกลุ่มเอกซเพรสชันนิสม์ได้แก่⁶ อัลเฟรท มอมแบร์ท (Alfred Mombert) เทโอดอร์ ดอยพ์เลอร์ (Theodor Däubler) เกออร์ค ไคเซอร์ (Georg Kaiser) อัลเฟรท เดอบลิน (Alfred Döblin) ฟรันซ์ คาฟคา (Franz Kafka) กอทท์ฟรีท เบ็นน์ (Gottfried Benn) เกออร์ค ทราเคิล (Georg Trakel) ฟรันซ์ เวอร์เฟิล (Franz Werfel) และเอากุสท์ ชตรัมม์ (August Stramm)

บทกวีชื่อ “กองลาดตระเวน” (Patrouille) ของ เอากุสท์ ชตรัมม์ เป็นตัวอย่างที่ดีของบรรดาบทกวีที่มีเนื้อหาและแนวการเขียนแบบเอกซเพรสชันนิสม์ ดังนี้

แม่หินเป็นปฏิปักษ์	<i>Die Steine feinden</i>
หน้าต่างอาจทรยศ	<i>Fenster grinst Verrat</i>
กิ่งไม้คืออริ	<i>Äste würgen</i>
เสียงกรอบแกรบในพุ่มพุ่ม	<i>berge Sträucher blättern raschlig</i>
บ่งความตาย ⁷	<i>gellen</i>
	<i>Tod</i>

เอากุสท์ ชตรัมม์ กล่าวถึงทุกสิ่งในธรรมชาติที่ล้วนแต่บ่งบอกถึงความเป็นศัตรู และความตายไม่ว่าจะเป็นก้อนหิน หน้าต่าง หรือกิ่งไม้ ด้วยการใช้คำที่รุนแรง ก้าวร้าว คือปฏิปักษ์ ทรยศ และอริ เพื่อเน้นว่าในความเป็นจริงนั้นชีวิตถูกคุกคามด้วยความโหดร้ายและความตาย

กวีเยอรมันอีกท่านหนึ่งที่มีชื่อ ในฐานะกวีเอกซเพรสชันนิสม์ คือ เกออร์ค ทราเคิล เขาแต่งบทกวีถึง 50 บทและรวบรวมไว้เป็นเล่ม กวีนิพนธ์ของเขามักให้ “ภาพและบรรยากาศที่น่ากลัว และชี้ให้เห็นจุดเสื่อมของสรรพสิ่งในขอบเขตของธรรมชาติ (...) ความหวาดกลัว ความทุกข์ทรมาน ความตาย ความเสื่อม เป็นต้น ผู้อ่านจะเห็นภาพนกต่าง ๆ ร่วงหล่นมาตายที่พื้นดินเพราะว่าอากาศเต็มไปด้วยแก๊สพิษ จะเห็นหนู แมลงวัน และอีกา เต็มเมือง โรคระบาดและความหิวโหยจะพบทั่วไปในเมืองใหญ่ เพราะพระเจ้าได้ส่งมาลงโทษมนุษยใจบาปทั้งหลาย บ้านเมืองจะลุกเป็นไฟ และมนุษย์ก็จะถูกกลืนหายไปจากความทรงจำตลอดไป”⁸

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ อ่างแล้ว

⁵ อ่างแล้ว

⁶ อ่างแล้ว หน้า 104

⁷ มุสตี ศรีเขียว และคณะ ประวัติวรรณคดีเยอรมันเบื้องต้น หน้า 104

⁸ ศนาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ วิวัฒนาการวรรณกรรมตะวันตก หน้า 430 (บทนี้ รศ.ถนอมวอล โอเจริญ

เป็นผู้เขียน)

ตัวอย่างกวีนิพนธ์ของทราเคล ชื่อ “โลกตะวันตก” (Abendland)

เมืองใหญ่สร้างขึ้น
ด้วยหินผามากมาย
บนพื้นโลกนี้
มนุษย์กลับไร้ถิ่น
เฝ้าค้นหา
แต่ก็สิ้นหวัง
พบแต่ซากไม้บนเนินเขา
และลำธารที่อยู่ห่างไกล
พระอาทิตย์แดงเพลิงยามเย็น
พายุฝนกระหน่ำ
ก่อให้เกิดความกลัว
มนุษย์ทั้งหลายจะดับสูญ
คลื่นกระทบชายฝั่ง
ดวงดาวตกลงมาเป็นเสียง ๆ
ในราตรีกาลที่มีมืด⁹

บทกวีนี้แสดงให้เห็นภาพเมืองใหญ่ในประเทศอุตสาหกรรมที่ทำให้มนุษย์ขาดความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยสิ้นเชิง มนุษย์ต้องหมดหวังในการค้นหาธรรมชาติให้กลับคืนมา ความเจริญทางวัตถุของโลกสมัยใหม่ทำให้มนุษย์ประสบกับหายนะ โลกจะมีมืดมิด ดับสูญ เหมือนกับดวงดาวที่ตกลงมาแตกเป็นเสียง ๆ ถึงแม้ว่าทราเคลจะแสดงความรู้สึกของผู้ที่มองโลกในแง่ร้าย แต่เขาก็เน้น “การแสดงออกของอารมณ์และความรู้สึกที่บังคับไม่ได้ อย่างเช่น ในบทที่ 2 ที่ทราเคลเอ่ยถึง “มนุษย์ทั้งหลายจะดับสูญ” ขึ้นขณะบรรยายธรรมชาติ เป็นต้น ลักษณะการแสดงออกของอารมณ์ที่มากเกินไป หรือไม่ปะติดปะต่อกันตลอดจนไม่เป็นวิถีทางที่ควรจะเป็นนั้น เป็นลักษณะเฉพาะของกวีนิพนธ์เอกซเพรสชันนิสม์”¹⁰

ทราเคลมักจะเสนอภาพที่ขัดแย้งกันเสมอ เช่นเมื่อก้าวถึงความเศร้าสิ้นหวัง หรือความเสื่อม ก็จะมีการกล่าวถึงสวรรค์ และภาพของสิ่งสวย ๆ งาม ๆ ประกอบด้วย ภาษาของทราเคล “แข็งกร้าว แดงมคม และบางครั้งก็เป็นอันตราย ถ้าจะเปรียบเทียบการใช้ภาษาของทราเคลกับภาพเขียนของ ฟรันซ์ มาร์ค (Franz Marc) ซึ่งชอบใช้สีที่ต่างกัน ตรงข้ามกัน หรือแตกต่างกันอย่างมากเพื่อสะท้อนความรู้สึกของผู้วาดได้อย่างเด่นชัด”¹¹ ดังตัวอย่างภาพ “ม้าสีน้ำเงิน” (Blue Horse)¹² 1911 ของฟรันซ์ มาร์ค ภาพนี้

⁹ (รศ. กนอมนวล โอเจริญ ผู้แปล) หน้า 431

¹⁰ อ่างแล้ว

¹¹ หน้า 432

¹² MULLER. *Modern Painting III* หน้า 10

Franz Marc
 "Blue Horse"
 1911
 Bernhard
 Köhler
 Collection,
 Berlin

การที่มีมุมมองในเชิงเปรียบเทียบเช่นนี้ก็เพราะมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกันระหว่างกวีนิพนธ์กับจิตรกรรมเอกซเพรสชันนิสต์ ทั้งในช่วงระยะเวลา แหล่งที่มาของแนวคิด และลักษณะการแสดงออกจริงๆ นั่นคือ ศิลปะแบบเอกซเพรสชันนิสต์ของเยอรมันเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ในปี ค.ศ. 1905 เริ่มตั้งแต่ เดรสเด (Dresde)¹³ คนแรกจากกลุ่ม "ดี บรีคเค" (Die Brücke) ซึ่งแปลว่า "สะพาน" ตั้งขึ้นโดย เอริค เฮคเคิล (Erich Heckel) คาร์ล ชมิตท์-ร็อทลูฟฟ์ (Karl Schmidt-Rottluff) แอร์มันเนสท์ ลุดวิก เคียชเนอร์ (Ernest Ludwig Kirchner) และฟริทซ์ บีเกิล (Frits Biegl) ศิลปินเหล่านี้ รวมทั้งคนอื่นๆ ที่เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวของพวกเขา คือ มัคซ์ เพชชไตน์ (Max Pechstein) ออทโท มึลเลอร์ (Otto Müller) เอมีล โนลเด (Emil Nolde) ได้ดำเนินการต่อมาในกรุงเบอร์ลิน จนกระทั่งมีการแตกกลุ่มกันในปี ค.ศ. 1913

Nolde
 "Vagabonds"
 1910 - 1915
 Wallraf-
 Richartz
 Museum,
 Cologne

ภาพเขียนชื่อ "ผู้พเนจร" (1910 - 1915)
 ของโนลเดอ (Nolde)¹⁴

¹³ Denis BABLET et Jean JACQUOT. *L'expressionnisme dans le théâtre européen*. หน้า 13 จากบทความชื่อ L'expressionnisme allemand et son art graphique โดย Louis Grodecki.

¹⁴ MULLER. *Modern Painting III* หน้า 8

การเคลื่อนไหวลำดับที่สอง¹⁵ เกิดขึ้นตั้งแต่สองสามปีในกลุ่มของ “นอยเอ คีนลเลอร์ แฟร์อายนิุง” (Neue Künstler Vereinigung) หรือ “กลุ่มศิลปินใหม่” ในมิวนิคราวๆ ค.ศ. 1910-1911 พร้อมกับบทบาทและความเรียงที่มีชื่อว่า “แดร์ เบลูเอไรเทออร์” (Der Blaue Reiter) ซึ่งแปลว่า “คนขี่ม้าสีน้ำเงิน” และการเข้าร่วมของฟรันซ์ มาร์ค (Franz Marc) เอากุสท์ มัคเค (August Macke) กาบรีเอลเล มินเทอร์ (Gabrielle Münter) และชาวรัสเซียอีกสองคนคือ อเล็กซี จาฟเลนสกี (Alexi Javlensky) และวาซิลลี แคนดินสกี (Wassile Kandinsky) รวมทั้งจิตรกรและปฏิมากรอีกสองสามท่านที่น่าสนใจ คือเมื่อ กลุ่ม “ดี บรีคเค” เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1908 และยังมีชาวฮอลแลนด์ใน ปารีส คือเคส วาน ดนกัน (Kess van Dongen) และองรี มาติส (Henri Matisse) กลุ่มในมิวนิคนี้ ยังได้ต้อนรับ ปิคาสโซ (Picasso) บราคว (Braque) วลามิงค์ (Vlaminck) และเดอแร็ง (Derain) เข้าไว้ในกลุ่มอีกด้วย

ในการแสดงผลงานในปี ค.ศ. 1912 ที่เมืองโคโลญจ์ ได้รวบรวมศิลปินที่มีแนวความคิดเดียวกัน มีการเพิ่มจิตรกรอิสระจากการรวมตัวครั้งแรกเข้าไปในการเคลื่อนไหวของพวกเขาเช่นนิลล์ครั้งนี้ด้วย เช่น มัคซ์ เบคมันน์ (Max Beckmann), ไฮน์ริค คัมเปนดองค์ (Heinrick Campendonck) โลโยเนล ฟีนิงเงอร์ (Lyonel Feininger) เป็นต้น กลุ่ม “คนขี่ม้าสีน้ำเงิน” นี้มีการแสดงออกรุนแรงคล้ายกับกลุ่ม “สะพาน” แต่มีการใช้สีแบบสนุกสนานมากกว่าจะแสดงความน่าขยะแขยง ดังที่จิตรกรกลุ่ม “สะพาน” ชอบทำ ช่วงเวลาที่น่าสนใจที่สุดในการเคลื่อนไหวครั้งนี้เป็นระยะเวลาที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ ซึ่งกินระยะเวลายาวนานจนถึงปี ค.ศ. 1925

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงระยะเวลาแรก โดยเฉพาะก่อนหน้าปี ค.ศ. 1914 ศิลปะแนวเอกซเพรสชันนิสึม ก็มีความล่งตัวและมีความสมดุลงต่าง ๆ ในการเคลื่อนไหวทางด้านวรรณกรรมและดนตรีของเยอรมัน รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างมากในการวาดภาพจากในหนังสือ และจากต่าง ๆ ในบทละคร เป็นช่วงระยะเวลาเดียวกับบทละครของฟรังค์ เวเดคินท์ (Frank Wedekind) ของคาร์ล สเตร์นไฮม์ (Carl Sternheim) และเรื่องแรก ๆ ของฟรันซ์ คาฟคา รวมทั้งการแสดงดนตรีของ อาร์โนลท์ เชินแบร์ก (Arnold Schönberg) ด้วย¹⁶

เมื่อศึกษาแหล่งที่มาของแนวคิด หรือแรงบันดาลใจของศิลปินเอกซเพรสชันนิสึม จะพบว่าแหล่งที่มาที่เห็นได้ชัดคือรูปวาดที่เต็มไปด้วยอารมณ์ ภาพที่ไม่มีรูปร่าง โดยเฉพาะภาพที่วาดในบ้านปลายชีวิตของวินเซนต์ แวนโก๊ะ (Vincent van Gogh)¹⁷ และภาพที่แสดงความรุนแรงน้อยกว่า คือศิลปะของพอล เซซานน์ (Paul Cézanne) และของ พอล โกแกง (Paul Gauguin) ซึ่งปรากฏในสิ่งที่ไม่รูปร่าง แต่เป็นไปอย่างมีระบบ นอกจากนี้ยังมีศิลปะของเอ็ดวาร์ด มุนช์ (Edvard Munch) ชาวนอร์เวย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดในฐานะเป็นต้นกำเนิดของศิลปะเอกซเพรสชันนิสึมตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1900 แล้ว บทบาทของมุนช์เปรียบได้กับ

¹⁵ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 13

¹⁶ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 13

¹⁷ อ้างแล้วหน้า 14

บทบาทของอิบเสน (Ibsen) หรือของสตรินด์เบิร์กในด้านวรรณกรรม และบทละครแนวเอกซเพรสชันนิสต์ ที่เดียว มุนค์ มีความเกี่ยวพันอย่างมากในแวดวงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเขียนชาวโปแลนด์คนหนึ่งซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเบอร์ลิน คือ Stefan Przybyszewsk แรงบันดาลใจที่เข้มข้มทรमान ซ้ำแล้วซ้ำเล่าในผลงานของ มุนค์ระหว่างปี ค.ศ. 1890 ถึงปี 1910 ก็ใกล้เคียงมากกับแรงบันดาลใจของสตรินด์เบิร์ก นักคิด นักเขียน คนสำคัญของเอกซเพรสชันนิสต์ ความสนิทสนมกับ สตรินด์เบิร์ก ทำให้มุนค์ขบคิดปัญหาต่างๆ มากมาย เขากล่าวว่า "ระหว่างจิตรกร และนักประพันธ์ ต่างมีอุปสรรคที่เป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกันเสมอ คือปัญหา

Edvard Munch: "The Cry" 1893 Oslo National Gallery ¹⁸

¹⁸ FERRIER, *Art of Our Century* หน้า 438

ระหว่างกามารมณ์กับปัญหาด้านอื่น ๆ อารมณ์รับรู้ของผู้ปฏิบัติงานศิลปะจะปราศจากอำนาจ เมื่อเผชิญกับความจริงในปัญหาความรักและความตาย”¹⁹ มุนด์วาทภาพ แสดงอารมณ์ของความรักและความตายไว้หลายชิ้น อิทธิพลโดยตรงของมุนด์มีผลอย่างมากในประเทศเยอรมันในภาพเขียนต่าง ๆ ของจิตรกรกลุ่ม “สะพาน” เช่นเดียวกับภาพเขียนของกลุ่ม “คนขี่ม้าสีน้ำเงิน”²⁰

นอกจากความใกล้เคียงกันระหว่างกวีนิพนธ์กับจิตรกรรมเอกซ์เพรสชันนิสึม ในเรื่องช่วงระยะเวลา และแหล่งที่มาของแนวคิดหรือแรงบันดาลใจแล้ว ยังมีความคล้ายคลึงกันในด้านรูปแบบและลักษณะการแสดงออกอีกด้วย นั่นก็คือ ศิลปะเอกซ์เพรสชันนิสึมทำให้เกิดการกระตุ้นที่รุนแรง และก้าวร้าว เพื่อสร้างความขัดแย้งกับธรรมชาติอันสมมูล เพื่อค้นหาปฏิกริยาทางอารมณ์ของผู้ชมภาพ “คำจำกัดความนี้ไม่ใช่คำจำกัดความที่เป็นไปได้แน่นอนเพียงประการเดียว แต่ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของความจริง เพราะว่ามีผลมากจนกระทั่งจิตรกรและนักเขียนบางคนที่ร่วมกลุ่มสร้างสรรค์ผลงานได้เข้าใจในตัวเอง”²¹

ถ้าเราวิเคราะห์ลึกลงไปในลักษณะสำคัญ ๆ ของภาพเขียนและประติมากรรมแบบเอกซ์เพรสชันนิสึม เราจะพบว่า ศิลปินเอกซ์เพรสชันนิสึม ค้นหาแก่นเรื่องใหม่ ๆ ที่เสี่ยงต่อการถูกวิพากษ์ วิจารณ์ พวกเขาคิดว่าความน่าเกลียดทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าความสวยงาม ภาพทิวทัศน์ในชนบทที่แสนกันดาร ภาพภูเขาซึ่งดูแล้วทุกข์ทรมานใจ เป็นที่ชื่นชอบเหมือนกับ “ภาพสรวงสวรรค์”²² ของพวกอิมเพรสชันนิสึมทีเดียว สิ่งที่เด่นชัดก็คือ ใบหน้าของมนุษย์ซึ่งศิลปินเอกซ์เพรสชันนิสึมสนใจยิ่งเพราะใบหน้าแสดงอารมณ์ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

นอกจากแก่นเรื่องของจิตรกรรมเอกซ์เพรสชันนิสึมจะคล้ายคลึงกับกวีนิพนธ์เอกซ์เพรสชันนิสึมแล้ว รูปแบบและลักษณะการแสดงออกของศิลปะทั้งสองสาขานี้ ก็ยังคล้ายคลึงกันด้วย นั่นคือศิลปินเอกซ์เพรสชันนิสึมนิยมรูปทรงง่าย ๆ แต่เป็นรูปทรงที่สร้างอารมณ์ได้อย่างสูงสุด พวกเขาค้นหารูปแบบการแสดงออกที่รุนแรงเกินความจริง “มีการบิดผันแปรรูปทรงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคน ต้นไม้ ฯลฯ ให้เล็ดหูมนเวียน ผิดรูปทรงตามปกติ เส้นจะแสดงอย่างมั่นคง แน่วแน่ และหนักแน่น สีจะปรากฏอย่างสด รุนแรง และตัดกันยิ่งกว่าที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ”²³ ดังเช่นภาพของ ออสการ์ โคคชกา (Oskar KOKOSCHKA) จิตรกรชาวออสเตรีย ชื่อภาพ “หญิงสาววางมือบนสะโพก” (“Young Woman with hand on hip”)²⁴ นี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร

¹⁹ กัจจ สุนพงษ์ศรี. *ศิลปะสมัยใหม่*. หน้า 143 เชียงรุดที่ 1

²⁰ BABLET et JACQUOT. *L'Expressionnisme dans le théâtre européen*. หน้า 14

²¹ อ่างแล้ว

²² อ่างแล้ว หน้า 15

²³ กัจจ สุนพงษ์ศรี. *ศิลปะสมัยใหม่* หน้า 138

²⁴ FERRIER. *Art of Our Century*. หน้า 759

Oskar Kokoschka:
 “Young woman with
 hand on hip.” 1921

บางครั้งภาพจะผิดรูปผิดร่างไปด้วยลักษณะการเคลื่อนไหว ปริมาตรหรือขนาดของรูปทรงจะถูกทำลายไปด้วยความเข้มข้นของสีซึ่งใช้ป้ายบนร่างกาย หรือวัตถุ เป็นแถบสีซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ เลยกับต้นแบบ และเป็นแถบสีที่ไม่มีความต่อเนื่องกัน บางครั้งขนาดของรูปทรงนี้ก็จะถูกทำลายไปด้วยรอยวงๆ ซึ่งป้ายด้วยพู่กัน เพื่อกำหนดรูปร่างโดยไม่ต้องมีกรอบจำกัดตายตัว จิตรกรวาดเส้นรอบนอกของร่างกายหรือวัตถุเป็นภาพร่างคร่าวๆ ด้วยวิธีนำเสนอบนกระดาษๆ คือการป้ายแถบสีไปชิดกับแถบสีข้างๆ บางครั้งจิตรกรก็จะเลือกรูปภาพในลักษณะที่ไม่เป็นระเบียบทั้งด้านรูปร่างและการจัดวาง แสดงพลังของสีและการป้ายพู่กัน ทำให้เกิดการแสดงออกทางอารมณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน และกระทบใจผู้ชม จิตรกรเลิกเสนอสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งของในลักษณะวัตถุวิสัย ไม่มีการนำเสนอทั้งตำแหน่ง ความลึกของภาพ ไม่มีทั้งปริมาตร ไม่มีทั้งวงรอบ สี

หรือการแสดงออกของรูป ความหมายของความจริงถูกมองกลับด้านอย่างตั้งใจด้วยวิธีที่เห็นได้ชัดและเป็นระบบมากกว่าพวกโฟวิสต์ (Fauvistes) ของฝรั่งเศส²⁵

อนึ่ง ความคิดและรูปแบบของเอกซเพรสชันนิสม์มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในวงการจิตรกรรมเท่านั้น แต่ปรากฏอยู่ในวงการประติมากรรมด้วย เช่น บาร์ลาค (Barlach, 1870-1938) ปฏิมากรเยอรมันผู้สร้างศิลปะเพื่อประชาชนผู้ทุกข์โศกและนำเสนอความทุกข์ยากเฉียบไฉไลของมวลมนุษย์ไว้ในงานประติมากรรมของเขา งานแกะสลักไม้ของบาร์ลาค ชื่อ “ผู้พยาบาท” (The Avenger 1922)²⁶ เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดในการบรรดางานสลักไม้หลายชิ้นของเขา เป็นประติมากรรมแบบเอกซเพรสชันนิสม์ที่มี “ปริมาณอันที่มั่นคงหนักอึ้ง การแสดงท่าทางที่รุนแรง แสดงลีลาอันเต็มไปด้วยอารมณ์ของความเคียดแค้นชิงชัง ปรารถนาการประหัตประหาร”²⁷

Ernst Barlach:
“The Avenger” 1922
Cologne Lucwig Museum

ศูนย์วิทยทรัพยากร

²⁵ BABLET et JACQUOT. *L'Expressionnisme dans le théâtre européen*. หน้า 15. “โฟวิสต์” มาจากคำภาษาฝรั่งเศสว่า Fauve แปลว่า สัตว์ป่า นักวิจารณ์ศิลปะผู้หนึ่งเรียกจิตรกรรมลัทธิที่นิยมใช้สีสด จืดจาง ตัดกันอย่างรุนแรงว่า “โฟวิสต์” เป็นลัทธิที่ทันสมัยแต่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ด้วยลักษณะที่ก้าวร้าว เป็นที่รู้จักกันดีในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ประมาณ ค.ศ. 1905 - 1908 จิตรกรเด่น ๆ ได้แก่ มาติส เดอแอง วลามิงค์ เป็นต้น

²⁶ FERRIER. *Art of our Century* หน้า 376

²⁷ กัจจกร สุนพงษ์ศรี. *ศิลปะสมัยใหม่* หน้า 152

นอกจากบาร์ลาคแล้ว โคลลวิทซ์ (Kollwitz) ก็เป็นปฏิมากรหญิงแนวเอกซเพรสชันนิสต์อีกคนหนึ่ง ผลงานของเธอแสดงอารมณ์ “ซึ่งชี้ชัดต่อผู้คนที่ประชาชน และความเป็นศัตรูที่น่าสะพึงกลัวของเหล่าชนผู้กระหายสงคราม”²⁸

ลักษณะการแสดงออกแบบรุนแรงต่างๆ เหล่านี้ของจิตรกรรมและประติมากรรมเอกซเพรสชันนิสต์ สอดคล้องกันกับการแสดงออกทางภาษา ทั้งการแสดงความหวาดกลัว ความทุกข์ทรมาน ความตาย ความแปลกประหลาด ฟุ้งซ่าน บรรยากาศที่น่าอัศจรรย์และเพ้อฝัน ตลอดจนการกระทำต่างๆ ในกวีนิพนธ์ที่ดูราวกับจะเป็นฝันร้าย ทุกสิ่งทุกอย่างถูกบิดเบือนจนผิดรูปผิดร่างไปหมด ดังกล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า แม้ความเคลื่อนไหวของลัทธิเอกซเพรสชันนิสต์จะเป็นปฏิปักษ์ต่อความงามและจริยธรรมแบบชนนิยม แต่ทั้งวงการจิตรกรรม ประติมากรรม และวรรณกรรมต่างก็นิยมยกย่องลัทธินี้เป็นอย่างมากในแง่ที่ว่า ทั้งศิลปินและนักเขียนกลุ่มนี้ได้พยายามค้นคว้าหาความงามอีกด้านหนึ่งของโลกมาแสดงให้เห็นชื่นชมกัน นับเป็นผลงานสร้างสรรค์อันแปลกใหม่ ทั้งยังเป็นความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญที่ต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ศิลปะและวรรณกรรมอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กำจร สุนพงษ์ศรี. *ศิลปะสมัยใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- คณาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ. *วิวัฒนาการวรรณกรรมตะวันตก*. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ, 2523.
- ผุสดี ศรีเขียว นฤมล จ้าวสุวรรณ และถนอมนวล โอเจริญ แปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับของชโกลเท ไฮน์ช. *ประวัติศาสตร์คติเยอรมันเบื้องต้น*. ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- BABLET, Denis et JACQUOT, Jean. *L'Expressionnisme dans le théâtre européen*. Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1971.
- FERRIER, Jean - Louis. *Art of Our Century*. Prentice Hall ed., 1988.
- MULLER, Joseph - Emile. *Modern Painting III*. Paris: Fernand Hazan, 1965.

²⁸ อ้างแล้ว หน้า 154